

УДК 368

Гнип Н.О.
кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів, банківської справи
та страхування
Харківського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи

Черкашина А.О.
студентка
Харківського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи

Шопіна А.М.
студентка
Харківського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ

На сучасному етапі становлення в Україні є низка фінансово-економічних, політичних та соціальних проблем, які безпосередньо впливають на розвиток фінансових ринків. Стаття присвячена актуальним проблемам страхового ринку України та загальним тенденціям його розвитку. У результаті аналізу стану вказано на проблеми та негативні чинники, які впливають на його розвиток. Також проаналізовано основні показники, які дають загальне поняття про стан розвитку ринку страхових послуг. Виділено найбільші недоліки, які гальмують розвиток страхового ринку в Україні, та запропоновано шляхи їх вирішення для подальшої ефективної роботи страхового ринку України.

Ключові слова: страховий ринок, страхування, страхова премія, страхова виплата, договір страхування.

АННОТАЦИЯ

На современном этапе становления в Украине существует ряд финансово-экономических, политических и социальных проблем, которые непосредственно влияют на развитие финансовых рынков. Статья посвящена актуальным проблемам страхового рынка Украины и общим тенденциям его развития. В результате анализа состояния указано на проблемы и негативные факторы, влияющие на его развитие. Также проанализированы основные показатели, которые дают общее представление о состоянии развития рынка страховых услуг. Выделены наиболее крупные недостатки, которые тормозят развитие страхового рынка в Украине, и предложены пути их решения для дальнейшей эффективной работы страхового рынка Украины.

Ключевые слова: страховой рынок, страхование, страховая премия, страховая выплата, договор страхования.

ANNOTATION

At this stage of development of Ukraine there are a number of financial, political, economic and social problems that directly affect the development of financial markets. The article is devoted to actual problems of the insurance market of Ukraine and general tendencies of its development. As a result of the analysis of the state, the problems and the negative factors influencing its development are indicated. Also analyzed are the main indicators that give a general idea about the state of development of the insurance services market. The main drawbacks are highlighted, which hinder the development of the insurance market in Ukraine, and the ways of their solution are proposed for further effective work of the insurance market of Ukraine.

Key words: insurance market, insurance, insurance premium, insurance payment, insurance contract.

Постановка проблеми. Останнім часом страховий ринок України стрімко розвивається, проте постійні зміни економічного середовища по-

роджують нові проблеми, від вирішення яких залежить стабільність та дієвість страхового ринку. Тому перед страховиками постає питання збільшення обсягу та зростання якості страхових послуг, підвищення рівня фінансової надійності страхових компаній, а також ліквідності їхніх активів; створення розвинутої і платоспроможної системи страхування, здатної компенсувати збиток від непередбачених подій, зміцнення довіри до українського страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування та розвитку страхування і страхового ринку в Україні присвячено низку наукових праць В. Альошина, В. Базилевича, О. Філонюка, В. Фурмана, С. Осадця, Р. Пікус, З. Шелудько та інших вітчизняних та іноземних економістів. Але основна частина публікацій не досить приділяє уваги розробленню ефективної стратегічної політики щодо забезпечення ефективної страхової діяльності, а також підвищення показників фінансової надійності страховиків.

Мета статті полягає у дослідженні стану страхового ринку в сучасних умовах, виокремлення його основних проблем та недоліків, визначенні шляхів покращення ефективності функціонування страхового ринку.

Виклад основного матеріалу. Сучасній ринковій економіці притаманні певні складники, без яких вона не може існувати. Одним із таких є страховий ринок. Страховий ринок є сферою економічних відносин, у процесі яких формується попит і пропозиція на страхові послуги, а також здійснюється акт купівлі-продажу [1, с. 856–859].

Ринок страхових послуг на сучасному етапі є одним із найнеобхідніших елементів ринкової інфраструктури, має тісний взаємозв'язок із ринком засобів виробництва, споживчих товарів, ринком капіталу, цінних паперів, праці і робочої сили. Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на кінець 2017 ста-

новила 294, в тому числі СК life – 33 компанії, СК non-life – 271 компанія (станом на кінець 2016 р. – 310 компаній, у тому числі СК life – 39 компаній, СК non-life – 271 компанія). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення. Так, за 2017 р. порівняно з 2016 р. кількість компаній зменшилася на 16 СК, порівняно з 2015 р. – зменшилася на 67 СК [2]. На рис. 1 наведена динаміка чисельності страхових компаній з 2005 р. по 2017 р.

Зазвичай стан страхового ринку відображає загальну ситуацію в економіці держави. Досвід функціонування страхового ринку України показав, що швидке зростання кількості страхових компаній не означає підвищення якості страхових послуг і насамперед наявності конкуренції. Визначальними в умовах ринкової економіки для більшості страховиків стали проблеми їх адаптації до ринкової кон'юнктури і конкурентного середовища та можливості забезпечення фінансової стійкості як самих страхових компаній, так і страхових операцій, які вони проводять. Тому не дивно, що кількість страхових компаній зменшилася в 2009 р. і в 2011 р. далі йшла на спад. При цьому були й інші об'єктивні і суб'єктивні причини, особливо загальна економічна і фінансова криза та пов'язані з цим проблеми збитковості галузей народного господарства, невиконання заробітної плати і зубожіння населення та втрата довіри населення до влади, в тому числі і до розвитку страхування як однієї з дієвих форм соціального захисту населення.

До 2017 р. частка валових страхових премій щодо ВВП залишилася на рівні 2016 р. і становила 1,5%; частка чистих страхових премій щодо ВВП за 2017 становила 1,0%, що на 0,1 п.п. менше порівняно з відповідним показ-

ником 2016 р. Динаміка страхових премій зображена на рис. 2.

Порівняно з 2016 роком на 23,5% збільшився обсяг надходжень страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 2 030 600 000 грн. (7,7%). Збільшення валових страхових премій відбулося майже за всіма видами страхування, а саме:

- страхування фінансових ризиків (валові страхові платежі збільшилися на 1 997 700 000 грн.);

- автострахування (КАСКО, ОСАГО, «Зелена карта») валові страхові платежі збільшилися на 14,4%;

- страхування майна – валові страхові платежі збільшилися на 956 500 000 грн. (23,1%);

- страхування відповідальності перед третіми особами – валові страхові платежі збільшилися на 39,7%;

- медичне страхування – валові страхові платежі збільшилися на 525 800 000 грн. (22,3%);

- страхування від нещасних випадків – валові страхові платежі збільшилися на 471 400 000 грн.;

- страхування вантажів та багажу – валові страхові платежі збільшилися на 7,1%;

- авіаційне страхування – валові страхові платежі збільшилися на 263 200 000 грн.;

- страхування медичних витрат (валові страхові платежі збільшилися на 164,0 млн. грн. (22,6%)) [2].

Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 2017 рік становила 65,6%, що на 9,6 в.п. менше порівняно з 2016 роком.

Протягом аналізованого періоду збільшилася кількість укладених договорів страхування на 6 011,7 тис. одиниць (або на 3,3%), при цьому

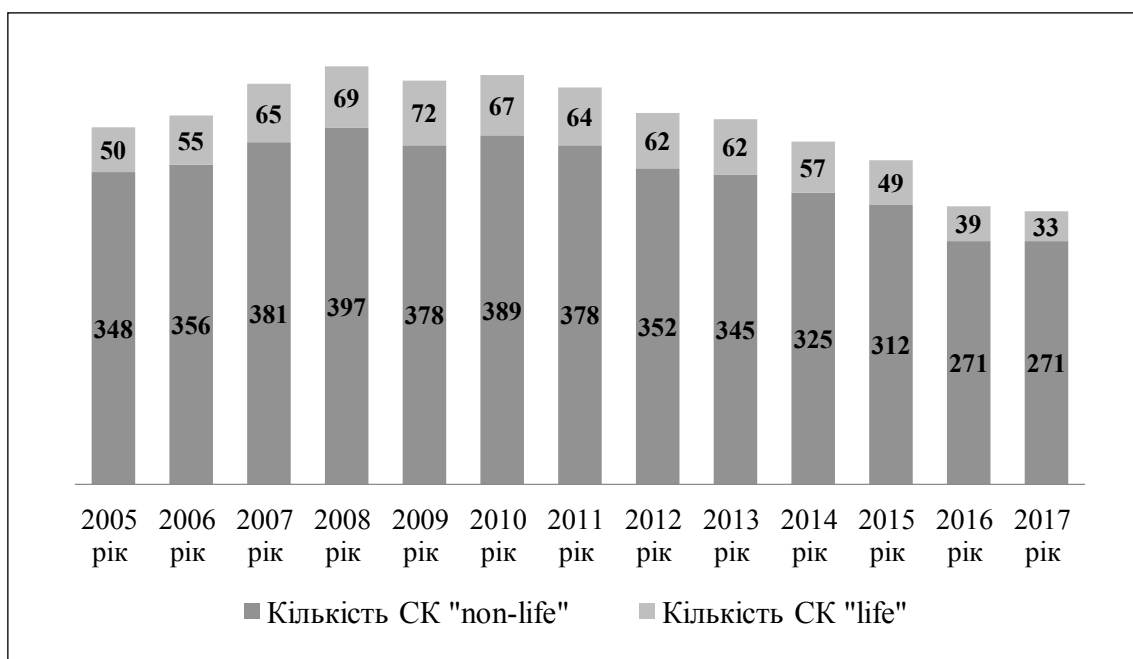

Рис. 1. Динаміка чисельності страхових компаній за 2005–2017 роки

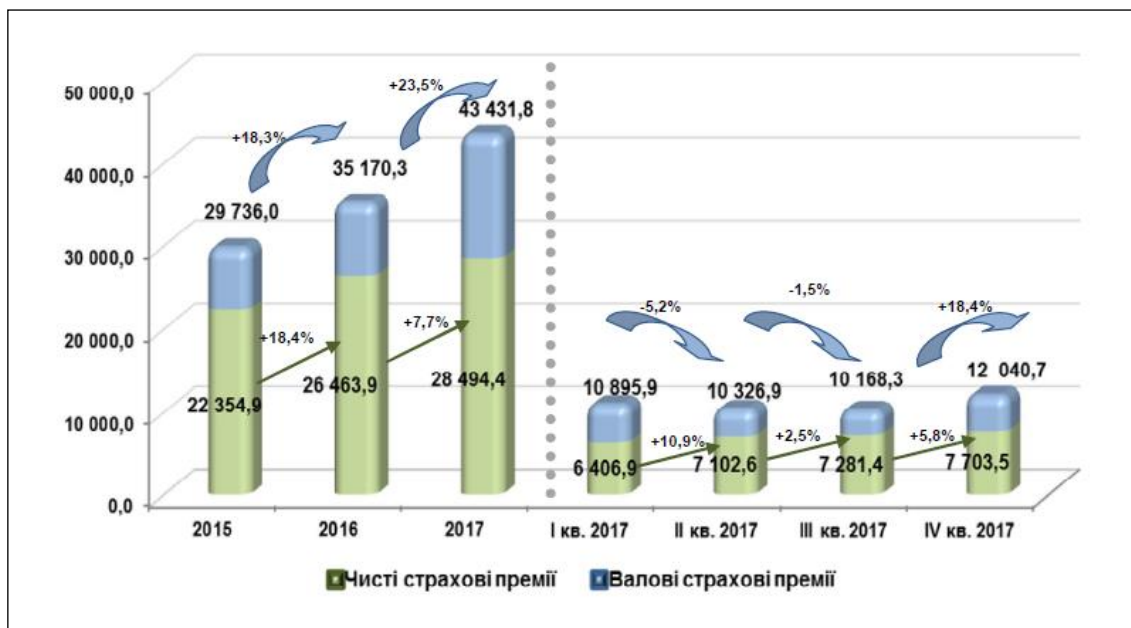

Рис. 2. Динаміка страхових премій за 2015–2017 рр. (млн. грн.)

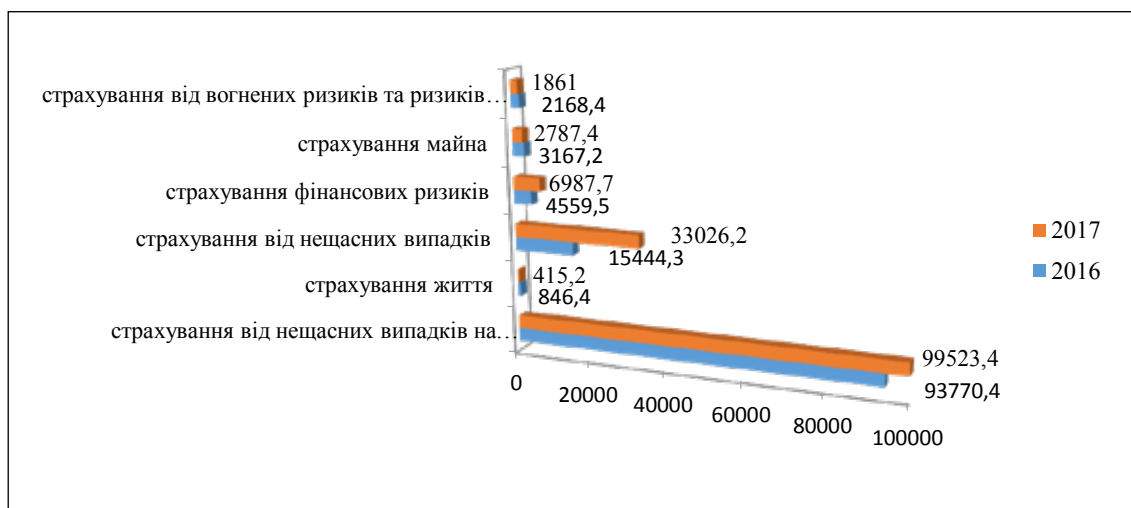

Рис. 3. Кількість укладених договорів страхування фізичними особами за 2016–2017 рр.

на 24 864,1 тис. одиниць (або на 69,1%) зросла кількість договорів із добровільного страхування, в тому числі збільшилася кількість укладених договорів страхування від нещасних випадків на 17 654,6 тис. одиниць (або на 112,6%), кількість укладених договорів на страхування здоров'я на випадок хвороби зросла на 3 798,7 тис. одиниць (або в 2 рази), кількість укладених договорів страхування фінансових ризиків зросла на 2 430,4 тис. одиниць (або на 52,9%) (рис 3).

Обсяг валових страхових виплат/відшкодувань порівняно з 2016 роком збільшився на 1 697,3 млн. грн. (19,2%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 1 695,8 млн. грн. (19,8%). Зростання обсягів валових страхових виплат за 2017 рік мало місце у більшості основних системоутворюючих видів страхування. Збільшилися валові страхові виплати з таких видів

страхування, як: автострахування (збільшення валових страхових виплат на 1 129,5 млн. грн.), страхування фінансових ризиків (збільшення валових страхових виплат на 943,8 млн. грн.), медичне страхування (збільшення валових страхових виплат на 24,6%), страхування життя (збільшення валових страхових виплат на 138,0 млн. грн. (33,0%)). Водночас зменшилися валові страхові виплати зі страхування кредитів на 840,4 млн. грн. та страхування вантажів та багажу – на 326,7 млн. грн. Динаміка страхових виплат зображена на рис. 4.

Рівень валових виплат порівняно з аналогічним періодом 2016 року зменшився на 0,8 в.п. та становив 24,3%. Рівень чистих страхових виплат станом на кінець 2017 року становив 36,0%, що більше на 3,7 в.п. порівняно з аналогічним періодом минулого року [2].

Рис. 4. Динаміка страхових виплат за 2015–2017 роки (млн. грн.)

Високий рівень валових та чистих страхових виплат спостерігається з медичного страхування – 58,0% та 62,5%, за видами добровільного особистого страхування – 38,7% та 43,2%, за видами недержавного обов'язкового страхування – 37,9% та 38,1% відповідно.

Операції вихідного перестраховування за 2017 рік зросли на 44,7% з 12 668,7 млн. грн. до 18 333,6 млн. грн. за рахунок збільшення на 6 231,0 млн. грн. (71,6%) обсягів перестраховування всередині країни. При цьому операції з перестраховування із страховиками-нерезидентами зменшилися на 566,1 млн. грн. (14,3%).

Страхові резерви станом на 31.12.2017 зросли на 1 927,7 млн. грн. (9,2%) порівняно з аналогічною датою 2016 року, при цьому технічні резерви зросли на 1 366,3 млн. грн. (10,4%), а резерви зі страхування життя – на 561,4 млн. грн. (7,2%).

Порівняно з аналогічною датою 2017 року збільшилися такі показники, як загальні активи страховиків, на 1 305,4 млн. грн. (2,3%); активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів – 1 012,7 млн. грн. (2,9%) та обсяг сплачених статутних капіталів – 169,7 млн. грн. (1,3%) [2].

Хоча кількісні показники мають тенденцію до зростання, все ж функціональні характеристики страхового ринку України загалом не відповідають реальним потребам економіки та прагненням світових страхових ринків, що зумовлює його уповільнений розвиток у глобальному процесі формування світової фінансової системи.

Наявна в Україні економічна криза негативно вплинула на весь вітчизняний страховий сектор, який починаючи з 2013 року переживає період стагнації і не показує істотного зростан-

ня. Одним із чинників є те, що уряд не здійснив необхідних реформ як у сфері законодавства, так і на страховому ринку загалом.

Також іншими важливими чинниками, які гальмують розвиток страхового ринку України, є:

- відсутність чіткої політики у сфері державного регулювання й ефективного нагляду за діяльністю суб'єктів ринку, що сприяє тінізації операцій, збільшенню фінансових схем;
- зменшення попиту на страхові послуги через зниження платоспроможності населення, а також низький рівень довіри до фінансових установ;
- відсутність податкового стимулювання інвестиційної активності страхових компаній, низький рівень розвитку ринку довгострокового страхування життя;
- низька якість і пропозиція страхових послуг;
- нерозвиненість системи рейтингової оцінки страховиків, непрозорість ринку, відсутність дієвих механізмів захисту прав страхувальників;
- нерозвиненість інфраструктури, відсутність затвердженої державної концепції розвитку страхового ринку, державних програм підготовки страхових посередників;
- слабкий фондовий ринок, як наслідок – відсутність фінансових інструментів для інвестування, низька якість активів на покриття страхових резервів;
- недостатній розвиток регіональних страхових ринків, які мають помітні територіальні диспропорції [3, с. 814–817].

На сучасному етапі найбільший вплив, як негативний так і позитивний, на розвиток українського страхового ринку мають такі чинники:

- державні перевірки діяльності страховиків. Безумовно, вони мають сприяти збіль-

шенню їхньої платоспроможності, підвищенню якості страхових послуг, але необхідно брати до уваги й те, що ділова репутація страхової компанії має велике значення як для її страхувальників, так і для можливих іноземних інвесторів. Тому неможливо безпричинно відбирати у страховиків-лідерів ліцензії на масові види страхування, вирішуючи питання контролю над ринком. Такі дії державних органів приводять до компрометації всієї фінансової системи країни перед вітчизняною та міжнародною спільнотою та мають негативний вплив на інтеграційні процеси;

– зміни у структурі страхового ринку внаслідок втрати територій на та сході України. Через військові дії у східних регіонах країни страховики зазнають великих збитків, а нові договори в цих регіонах практично не укладаються. Але, незважаючи на наявність суперечних моментів щодо покриття договорами страхування ризиків військових дій, страхові компанії повинні працювати в цих складних умовах на перспективу, робити все можливе для зміцнення свого іміджу та ділової репутації в очах страхувальників. Додатковою гарантією збереження платоспроможності страховиків повинні стати спеціальні резервні фонди (катастроф, коливань збитковості), порядок обчислення яких передбачено Правилами формування страхових резервів зі страхування життя і видів страхування, відмінних від страхування життя.

Натепер розвиток страхового ринку стримує низка проблем, які необхідно вирішити для подальшого ефективного функціонування страхового ринку та його розвитку:

- відсутність довіри населення до страхових компаній та низький рівень володіння інформацією про стан і можливості страхового ринку;
- низький рівень забезпеченості страхових вкладень;
- низький рівень капіталізації страховиків;
- невеликий рівень забезпечення відповідальності за великі застраховані ризики;
- несприятлива політична та економічна ситуація в країні;
- необґрунтований виток грошових коштів з України;
- знецінення національної валюти;
- неефективне регулювання страхової діяльності з боку держави;
- відсутність чіткої стратегії розвитку страхового ринку;
- сучасний стан страхового ринку не повною мірою відповідає тенденціям розвитку світового страхового ринку.

Для подолання зазначених вище проблем та ефективного функціонування страхового ринку необхідно вжити таких заходів:

- застосування новітніх технологій та впровадження інновацій у страховій діяльності;
- вдосконалення законодавчої бази: податкового, антимонопольного, кримінального та

цивільного законодавства, що регулюють сферу страхування;

– упровадження міжнародних стандартів ведення страхової діяльності, наприклад, розгляд досвіду зарубіжних країн (Швеції, США, Франції та ін.);

– визначення надійної та ефективної стратегії розвитку страхового ринку України – це допоможе чітко та впевнено просуватися до спільної мети та вдосконалення страхового ринку;

– проведення просвітницьких заходів населення з метою популяризації страхових послуг, тому що не всі розуміють, навіщо нам страхування, та не обізнані в тому, як усе працює насправді [4, с. 727–731].

– стимулювання страховиків до отримання міжнародних рейтингів фінансової стійкості, сприяння інформаційній прозорості страхового бізнесу шляхом постійного моніторингу якості страхових послуг різних компаній у засобах масової інформації – за допомогою таких заходів населення буде впевнене у тому, що їх не обдурять та не залишать ні з чим;

– приділення більшої уваги вдосконаленню механізму страхування виробників сільськогосподарської продукції, яке в перспективі зможе позитивно вплинути на економічні показники країни, бо взагалі Україна – це аграрна країна, яку потрібно постійно розвивати, а не запускати. Потрібно давати шанс нашим с/г підприємцям, щоб вони також підіймали нашу економіку [5, с. 337–344];

– приділення уваги мінімізації можливості зловживання державною владою під час контролювання діяльності страховиків та його посилення за операціями вихідного перестрахування та впровадження змін щодо порядку оподаткування страховиків із метою мінімізації фінансових схем.

Висновок. Отже, відсутність єдиної державної стратегії щодо розвитку ринку страхових послуг у державі, нестабільність економічної ситуації в державі та низький рівень довіри до страховиків серед населення негативно впливає на розвиток страхування в Україні. Тому нині перед страховиками стоїть складне завдання зі зростання обсягу та якості страхових послуг, підвищення рівня капіталізації, формування єдиної державної стратегії на розвиток страхового ринку та фінансової надійності страхових компаній. Слідуючи вищезазначеним заходам, спрямованим на подолання кризових тенденцій, у вітчизняну економіку вдасться залучити значні інвестиційні ресурси, зміцнити ефективність державного нагляду за страховою діяльністю, створити структурні основи для розвитку пенсійного, медичного страхування та страхування тих, хто виїжджає за кордон, агро- та автострахування, а також інших видів. Одним із вагомих внутрішніх чинників активізації розвитку страхового бізнесу є саме ефективно побудований процес андеррайтингу окремої страхо-

вої компанії. Застосування такого підходу дасть змогу забезпечувати прибутковість та фінансову стійкість страхових компаній через ґрунтовний аналіз і відбір ризиків для прийняття їх на страхування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рудь І. Аналіз страхового ринку України / І. Рудь // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 10. С. 856–859.
2. Статистика страхового ринку України. URL: <https://forinsurer.com/>.
3. Пономарьова О.Б. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення / О.Б. Пономарьова, М.А. Іванченко // Глобальні та національні проблеми економіки. № 5, 2015. С. 814–817.
4. Матвеев В.В. Страховий ринок України: Сучасний стан та перспективи розвитку / В.В. Матвеев, О.М. Гайдаржийська, В.П. Отрошко // Збірник наукових праць Національного авіаційного університету «Young Scientist» (Економічні науки). 2018. № 2(54). С. 727–731.
5. Шуляк О.В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України / О.В. Шуляк, О.В. Марценюк-Розарьєнова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 1(3). С. 337–344.
6. Лапоног А.С. Аналіз страхового ринку України / А.С. Лапоног // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції» (3 квітня 2018 року). Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «УБС». Харків, 2018. С. 1–4.

REFERENCES:

1. Rud I. (2016) Analiz strakhovoho rynku Ukrainy [Analysis of the insurance market of Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 2016, no. 10, pp. 856–859.
2. Statystyka strakhovoho rynku Ukrainy, available at: <https://forinsurer.tsom/> (Accessed 30 November 2018).
3. Ponomarova O.B., Ivanchenko M.A. (2015) Vyznachennya problem strakhovoho rynku ta yikh vyrishennya [Determination of the problems of the insurance market and their solution]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 2015, no. 5., pp. 814–817.
4. Matvieiev V.V., Haydarzhyyska O.M., Otroshko V.P. (2018). Strakhovyy rynek Ukrainy: Suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku [Insurance market of Ukraine: Current status and prospects of development] *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu «Younh Stsientist» (Ekonomichni nauky)*. 2018, no. 54, pp. 727–731.
5. Shulyak O.V., Shulyak O.V., Martsenyuk-Rozaronova O.V. (2013) Problemy ta perspektyvy rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy [Problems and prospects of development of the insurance market of Ukraine] *Zbirnyk naukovykh prats Tavriys'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (economic sciences)*. 2013, no. 1(3)., pp. 337–344.
6. Laponog A. S. (2018) Analiz strakhovoho rynku Ukrainy [Analysis of the insurance market of Ukraine]. *Materials of the VII International Scientific and Practical Conference of Young Scientists and Students "Scientific researches of youth on problems of European integration" (April 3th 2018)*. Kharkiv Educational and Scientific Institute of State Higher Educational Institution (SHEI) "Banking University". Kharkiv, 2018, pp. 1–4.

Ннуп N.O.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Instructor at Department of Finance, Banking and Insurance,
Kharkiv Educational and Scientific Institute,
State Higher Educational Institution "Banking University"*

Cherkashyna A.O.

*Student,
Kharkiv Educational and Scientific Institute,
State Higher Educational Institution "Banking University"*

Shopina A.M.

*Student,
Kharkiv Educational and Scientific Institute,
State Higher Educational Institution "Banking University"*

THE STATE AND PROSPECTS OF THE INSURANCE MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE

At this stage of development of Ukraine, there are a number of financial, political, economic, and social problems that directly affect the development of financial markets.

Today, insurance is one of the strategic sectors of the economy because it contributes to the accumulation of savings in the form of insurance premiums and their transformation into investment. So, before insurers, a question raises to increase the volume and growth quality of insurance services, increased levels of financial reliability of insurance companies, and increase the asset liquidity. Establishment of a fairly extensive and financially sustainable insurance system that is capable of compensating losses from unforeseen events, strengthening of trust in the Ukrainian insurance market. The article is devoted to actual problems of the insurance market of Ukraine and general tendencies of its development. As a result of the analysis of the state, problems, and negative factors influencing its development are indicated. Also analysed are the main indicators that give a general idea about the state of development of the insurance services market. The main drawbacks are highlighted, which hinder the development of the insurance market in Ukraine, and the ways of their solution are proposed for further effective work of the insurance market of Ukraine.